

**K**ulturno djelovanje Braće hrvatskoga Zmaja svagda je bilo interno i eksterno. Braća se nijesu samo sastajala i dogovarala, nijesu samo među sobom raspravljala i zaključivala, nego su uvijek nastojala, da svoje mišljenje i svoje patriotsko teženje prenesu u zbiljnost, u život. Njihovo se djelovanje nije stezalo samo na uzan krug družbinih članova, nego je uvijek smjeralo u dalj i šir, da obuhvati interes javnosti, naroda i vlasti. Jedino u vrijeme svjetskoga rata, kada su sva društva u Hrvatskoj i Slavoniji morala obustaviti svoja djelovanja, kada su mnoga hrvatska društva bila zamrla, družba Braće hrvatskoga Zmaja živjela je povučeno u privatnim domovima, radeći i gradeći osnove za još jači i bujniji rad u budućnosti.

Svoj eksterni rad započela je družba s predavanjima. Prvi predavač dr. Velimir Deželić predavao je dana 16. listopada 1906. temu: »Grčko-rimska pomodna nošnja obzirom na estetsko-etske momente.« »U raspravi su — veli zapisnik VII. družbinoga zbora — sudjelovala sva nazočna braća Zmajevi, te izložila: da je stari vijek u grčko-rimskoj nošnji iznio sve estetske strane, ali ne odgovara današnjim praktičnim potrebama, ni duhu vremena.«

Takva predavanja, kod kojih su članovi družbe mogli sudjelovati svojim pitanjima i svojim osvrtom, držahu se na družbenim zborovima (sjednicama, domjencima). Na ta su predavanja imali pristup samo članovi i njihove obitelji. Kada se u javnosti pročulo, da se u družbi Braće hrvatskoga Zmaja, nad Kamenitim vratima, drže vrlo lijepa i poučna predavanja, stizale su sa svih strana želje, da se i širokim slojevima glavnoga grada dade prilika, da čuju umna izlaganja učenih ljudi. Braća se odazvaše tim željama građanstva i zavedoše javna predavanja. Pošto je broj slušača bivao sve veći, moralo se predavalište u tiješnim družbinim prostorijama napustiti i prenijeti u dvoranu gradske vijećnice. U toj akciji Braće hrvatskoga Zmaja ima svoj zametak hrvatsko »pučko sveučilište«.

Javna družbina predavanja imaju odgojno-obrazovnu svrhu. A to znači, da je družba Braće hrvatskoga Zmaja postala svijestan uzgojni faktor hrvatskog naroda. A po tome je ona dobila obilježje opće kulturne ustanove, koja svoje djelovanje od godine do godine proširuje i prenoseći ga iz sjedišta svoga u pokrajinska mjesta Hrvatske stvara djela velike kulturne vrijednosti.

Ako je kultura podizanje čovjeka iz surova stanja do ideala savršenstva, onda se za družbu Braće hrvatskoga Zmaja može smireno reći, da je ona od osnutka svoga pa sve do ovoga časa imala taj ideal uvijek pred očima i da ga još danas u svojoj duši pohranjuje. Ideal savršenstva jest objekt kršćanske etike. Potom i zmajska družba djeluje u duhu takove etike, koja svakomu, koji prestupi prag njezina hrama dovikuje gromko: »Perfice te! — Usavršuj se!«

K idealu savršenstva teži čovjek sav savcat. Sve svoje sile i sposobnosti daje on u službu toga vječnog teženja. On se odriče sebe i stvara djela za druge, ne-



samo za jedne, nego za mnoge, za sve. U tom psihičkom aktu jest korijen onog osjećaja, koji od pojedinca ishodi, na cijelost prelazi i u Boga zalazi.

Ovo platonsko odnosno kršćansko shvatanje odnosa čovjeka prema čovjeku bijaše kormanom svekolike zmajevske akcije od prvih dana družbina života. Tako upravljana i vođena Braća hrvatskoga Zmaja priređuju svečane akademije u počast herojima hrvatskog naroda. Herojima, koji svojim duhom podžiju i prosvijetljaju svijest mladeži, budućih svjetionika na kulturnom mezevu hrvatskog naroda. Akademija, priređena prvi put 29. travnja 1907. u počast velikom hrvatskom skladatelju Ivanu pl. Zajcu, jak je dokumenat ne samo visoke kulture družbine, ne samo jakog domoljubnog osjećaja njezina, nego još više uzvišene etike sa najkršćanskijim principima.

Duh tih principa vladao je družbom i na 20. srpnja 1907., kada su skromno i bez buke prenesene kosti hrvatskih narodnih mučenika Petra Zrinskog i Frana Frankopana iz skupnoga groba u novi zasebni grob u Bečkom Novom Mjestu. Ovaj čin zmajevske družbe djelovaše snažno na hrvatsku javnost, koja je tom zgodom izjavila: »Da družba Braće hrvatskoga Zmaja nije nikada ni prije ni poslije ništa učinila, nego što je ekshumirala i spasila kosti Petra Zrinskog i Frana Frankopana, već bi zaslužila zahvalnost svega naroda hrvatskoga i trajnu spomen u povijesti hrvatske kulture!«

Kultura, visoka zmajevska kultura zamislila je kult Zrinskih i Frankopana, očuvala je i obnovila grad Ozalj, to svetište za hodočašće hrvatskog naroda. Ta je kultura otkrila velik broj ploča spomenica onim muževima, koji su svojim perom prikazali slavnu prošlost hrvatsku i opisali divne krajeve hrvatske zemlje, a u njima dobre i vedre duše hrvatske. Kulturna svijest Braće hrvatskoga Zmaja, i ništa drugo, nadahnu misao za čuvanje hrvatskih historijskih spomenika, a per analogiam i čuvanje prirodne krasote domovine Hrvatske.

Veliki smisao za narodnu prošlost pobudio je i priređivanje historijskih izložba i kulturnih proslava. A da se tako razgranjena akcija Braće hrvatskoga Zmaja prikaže hrvatskoj javnosti, pokrenuta su godine 1907. književna izdanja, a deset godina iza toga i glasilo »Hrvatski Zmaj«.

Ovaj eksterni rad družbin stekao je mnogo simpatija i velikih priznanja. Njegovo značenje za kulturnu povijest hrvatskog naroda doznat ćemo iz sadržaja, od kojeg su sastavljena slijedeća poglavlja povijesti Braće hrvatskoga Zmaja.



IZDANJA  
BRAĆE HRVATSKOGA ZMAJA

1907—1941



## LITERATURA:

- A. 1. **Hrvatski Zmaj.** Glasilo društva Braće hrvatskog Zmaja. I. (1917.) Str. 1—2. — II. (1918.) Str. 30, 63. — III. (1925.) Str. 1, 55. — IV. (1926./1927.) Str. 16. — V. (1928.) Str. 1—3.
2. **Ljetopis** družbe Braće hrvatskoga Zmaja za poslovnu godinu: I. 1922. do 1923. Str. 16—17. — II. 1924. — 1925. Str. 8—9. — III. 1925.—1926. Str. 19—20. — IV. 1927.—1928. Str. 24—25. — V. 1928.—1929. Str. 25. — VI. 1929.—1930. Str. 22. — VII. 1938.—1939. Str. 24.
3. **Članci i bilješke** u raznim novinama.
4. **Spisi** o »Hrvatskom Zmaju« u specijalnom fasciklu družbinog arkiva.
- B. 1. **Širola Stjepan.** Družba »Braće hrv. Zmaja«. Godišnji prikaz. Zagreb 1908. Str. 32—36.
2. **Širola Stjepan.** Naš kulturni rad (1908.—1909.) Godišnji prikazi »Braće Hrvatskog Zmaja«. Zagreb 1910. Str. 12, 40—41.
3. **Gaj Svetoslav.** »Braća hrv. Zmaja«. Osvrt na društveni rad. Zagreb 1914. Str. 10—11, 37—39.
4. **Jubilarni kalendar** Braće hrvatskoga Zmaja za godinu 1916. Tečaj drugi. Zagreb 1915. Str. 51—53.
5. **Hrvatski Zmaj.** Glasilo društva Braće hrvatskoga Zmaja: I. (1917.) Str. 16. — II. (1918.) Str. 62, 64. — III. (1925.) Str. 46—49, 54, 60—61, 79, 85. — IV. (1926./1927.) Str. 16.
6. **Ljetopis** družbe Braće hrvatskoga Zmaja za poslovnu godinu: I. (1921.—1922.) Str. 11. — II. (1923.—1924.) Str. 10—11. — III. (1924.—1925.) Str. 7, 18—20. — IV. (1925.—1926.) Str. 19. — V. (1927.—1928.) Str. 24—25.
7. **Članci i obavijesti** u raznim novinama.
8. **Pojedinačni spisi** u arkivu o pojedinim sveskama (knjigama) družbine knjižnice »Braće hrvatskoga Zmaja«.



## PREGLED IZDANJA

### I. Zbornici:

- A. *Hrvatski Zmaj*. Glasilo društva Braće hrvatskoga Zmaja.  
Knjiga 1.—5. 8°
1. 1917. Broj 1.—4. Str. 68. Urednik: Emil Laszowski
  2. 1918. Broj 1.—4. Str. 64. Urednik: Emil Laszowski
  3. 1925. Broj 1.—7. Str. 112. Urednik: Emil Laszowski
  4. 1926/27. Broj — Str. 31. Urednik: Emil Laszowski
  5. 1928. Broj 1.—3. Str. 128. Urednik: Milutin Mayer
- B. »Braća hrvatskoga Zmaja«. Književna izdanja.  
Knjiga (sveska) I.—XLIV. 16°, mala 8° i 8°
- |       |   |  |       |  |
|-------|---|--|-------|--|
| 1907. | I. Deželić Velimir dr. Dva brata Ivan i Ljudevit Tomšić. Str. 42.                                   |  | 1910. | XIII. Kučera Oton dr. Četiri nebeske zemlje. Str. 24.  |
|       | II. Laszowski Emilij. Zmaj-ska družba kralja Sigismunda. Str. 29.                                   |  |       | XIV. Širola Stjepan. Dvije hrvatske kulturne slave. Dr. Ljudevit Gaj i Petar Preradović. Str. 93. Sa 17 slika. |
|       | III. Kukuljević Sakcinski Božidar. Mladost Ivana pl. Kukuljevića Sakcinskoga. Str. 23. Sa 3 slike.  |  |       | XV. Širola Stjepan. Naš kulturni rad. (1908.—1909.) Str. 48.   |
| 1909. | IV. Barlé Janko. Slika sv. Kümernisse u kapeli u Velikoj Mlaki. Str. 28. Sa 5 slika.                |  |       | XVI. Deželić Velimir dr. Julije Slowacki. Str. 33.   |
| 1907. | V. Zmaj Jadranski. Kućni zmaj. Str. 35.   |  |       | XVII. Širola Stjepan. Gajev spomenar. Str. 17.   |
|       | VI. Širola Stjepan. Slovenac i Hrvat. Str. 32.  |  | 1911. | XVIII. Horvat Rudolf dr. Kako je Koloman došao na hrvatsko prijestolje? Str. 18.                               |
|       | VII. Deželić Velimir dr. i Laszowski Emilij. Kostić Petra Zrinskoga i Frana K. Frankopana. Str. 47. |  |       | XIX. Fancev Fran dr. Ferdo Rusnan. Str. 84. Sa 1 slikom.   |
|       | VIII. Širola Stjepan. Stoosova slava. Str. 19.  |  |       | XX. Širola Stjepan. Kulturno slavlje u Požegi. Str. 35. Sa 6 slika.  |
| 1908. | IX. Deželić Velimir dr. O evoluciji modernih slobodnih knjižnica. Str. 39.                          |  |       | XXI. Deželić Velimir dr. Dr. August Harambašić. Str. 89. Sa 3 slike.   |
|       | X. Širola Stjepan. »Družba Braće hrvatskog zmaja«. Str. 46.   |  |       | XXII. Deželić Velimir dr. Zmajevi u pjesmi i priči. Str. 78.   |
|       | XI. Bojničić-Kninski Ivan dr. O plemstvu. Str. 35.  |  | 1914. | XXIII. Brusina Branimir. Andrija Fijan. Str. 52.   |
| 1909. | XII. Laszowski Emilij. Matija Vlacić Franković. Str. 14.  |  |       | XXIV. Deželić Velimir dr. Emilije Laszowski. Str. 38. Sa 1 slikom.   |
|       |   |  |       | XXV. Horvat Rudolf dr. Životopis Dra. Velimira Deželića. Str. 40. Sa 1 slikom.                                 |
|       |   |  |       | XXVI. Gaj Svetoslav. »Braća hrvatskog Zmaja«. Str. 39. Sa 1 slikom.  |
|       |   |  |       | XXVII. Strohal Rudolf. Hrvatska glagolska knjiga. Str. 22.   |
|       |   |  |       | XXVIII. Laszowski E. i Deželić V. dr. Pomilovanje Petra Zrinskoga i Franje K. Frankopana god. 1687. Str. 19.   |
|       |   |  |       | XXIX. Laszowski Emilij. Drenžnik. Str. 20. Sa 3 slike i 1 tlorisom.  |
|       |   |  | 1915. | XXX. Sjeni Zajčevoj. Posvetila »Braća hrvatskoga Zmaja«. Str. 24. Sa 1 slikom.                                 |



- XXXI. Zm. Brloški i Zm. Klokočki. Jubilarni kalendar Braće hrv. Zmaja za godinu 1916. Str. 96. Sa 18 slika.
1917. XXXII. Zmaj Tomašički. Vojskovođa Borojević. Str. 12. Sa 3 slike.
1921. XXXIII. Laszowski Emilij. Iz prošlosti Vrbovca. Str. 48. Sa 5 slika i 1 nacrtom.
- XXXIV. Laszowski Emilij. Rakovica. Str. 15.
1923. XXXV. Deželić Velimir dr. Znameniti Jastrebarčani. Str. 23.
1924. XXXVI. Gruber Dane dr. Povijest Istre. Str. 256. S 1 topografskom kartom.  
Spinčić Vjekoslav. Narodni preporod u Istri. Str. 257 do 293.
- XXXVII. Kassowitz-Cvijić Antonija. Sličice o Ivanu pl. Zajcu. Str. 47. Sa 1 slikom.
- XXXVIII. Iveković Ć. M. Grobovi otaca. Str. 29. Sa 26 slika.
1925. XXXIX. Laszowski E. Stari i novi Zagreb. Str. 320. Sa 42 slike.
1926. XL. Mayer Milutin. Pavao Ritter Vitezović i Juraj Marčelović. Str. 9.
- XLI. Karlić Petar dr. Hrvatski kralj Petar Krešimir. Str. 28. Sa 1 slikom.
1927. XLII. Laszowski Emilij. Gräfin Aurora Veronika von Zrin. Str. 11.
1929. XLIII. Laszowski E. Grad Ozalj i njegova okolina. Str. 103. Sa 27 slika i 2 tlocrta.
1937. XLIV. Laszowski E. Adam grof Zrinski. Str. 101. Sa 2 slike.

C. *Ljetopis družbe Braće hrvatskoga Zmaja.*  
Knjiga 1—15. 8°

- |                 |          |                      |
|-----------------|----------|----------------------|
| 1. 1926.—1927.  | Str. 31. | Sastavio Leon Kaurić |
| 2. 1927.—1928.  | „ 48.    | „ „ „                |
| 3. 1928.—1929.  | „ 37.    | „ „ „                |
| 4. 1929.—1930.  | „ 26.    | „ „ „                |
| 5. 1930.—1931.  | „ 25.    | „ „ „                |
| 6. 1931.—1932.  | „ 23.    | „ „ „                |
| 7. 1932.—1933.  | „ 18.    | „ „ „                |
| 8. 1933.—1934.  | „ 15.    | „ „ „                |
| 9. 1934.—1935.  | „ 13.    | „ Dr. Vlad. Cesar    |
| 10. 1935.—1936. | „ 21.    | „ „ „                |
| 11. 1936.—1937. | „ 26.    | „ Viktor Mohr        |
| 12. 1937.—1938. | „ 39.    | „ „ „                |
| 13. 1938.—1939. | „ 34.    | „ „ „                |
| 14. 1939.—1940. | „ 34.    | „ „ „                |
| 15. 1940.—1941. | „ 34.    | „ „ „                |

II. Posebna izdanja:

1907. Zmaj Brloški. Kalendar Hrvatskog Zmaja za g. 1907. Str. 38.  
Pravila kluba Braće hrvatskoga Zmaja u Zagrebu. Str. 14.
1911. Katalog knjižnice slob. i kr. glav. grada Zagreba. I. Zabavna djela. Str. 64.
1914. Ordo draconicus, Poslovník »Braće hrv. Zmaja«. Str. 13.
1917. Izvještaj o Borojevićevoj slavi u Mećenčanima. Str. 24+4.
1930. Pravila i Ordo draconicus družbe Braće hrvatskoga Zmaja. Str. 18.
1938. Pravila, Ordo draconicus i Statut Zlatnoga Zmaja. Str. 27.

III. Izdanja namijenjena družbinim svrhama:

1907. *Zmaj Bjelovarski* (Vladimir Stahuljak): Zmajska koračnica, udešena za glasovir. (Naklada Zmaja Križevačkoga, Mirka Breyera.)